

Vrå i Alsike

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Vrå 1:64
Knivsta socken
Knivsta kommun
Uppsala län
Uppland

Reidar Magnusson

Vrå i Alsike

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Vrå 1:64
Knivsta socken
Knivsta kommun
Uppsala län
Uppland

Reidar Magnusson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2019

Samtliga foton av Reidar Magnusson.

Omslag: Gränsröset (L1940:8011). Foto från söder.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-799-4

Tryck: JustNu, Västerås 2019

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Målsättning och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Genomförande	7
Utredningsresultat	7
Ettapp 1	7
Ettapp 2	9
Tolkning och utvärdering	11
Referenser	12
Kart- och arkivmaterial	12
Litteratur	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Bilagor	14
Bilaga 1. Objektstabell	14
Bilaga 2. Schakttabell	15
Bilaga 3. Provrutor	16

Figur 1. Utredningsområdets läge markerat med en röd ring. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har under juni 2019 utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 på fastigheten Vrå 1:64 i Alsike, Knivsta kommun, Uppsala län. Utredningen föranleddes av att kommunen avser att detaljplanera området. Syftet var att utreda om det fanns några dolda fornlämningar på fastigheten, särskilt fokus lades på att identifiera stenåldersboplatser.

Vid etapp 1 identifierades fem boplatslägen samt en möjlig stensättning. Dessa undersöktes vid etapp 2 med handgrävda provrutor och schakt upptagna med grävmaskin. Totalt 224 m² av sammanlagt 6 hektar grävdes under denna andra etapp. Samtliga boplatslägen samt den möjliga stensättningen utgick då.

Inget av antikvariskt intresse, förutom det tidigare kända gränsröset (L1940:8011), påträffades vid utredningen.

Inledning

Knivsta kommun har för avsikt att upprätta en detaljplan för bostadsbyggande inom fastigheten Vrå 1:64, Knivsta kommun, Uppsala län. TG-Gruppen Bostads AB bekostade utredningen då de är den tilltänkta exploatören för den aktuella fastigheten.

Länsstyrelsen bedömde att de antikvariska förutsättningarna behövde utredas ytterligare då en tidigare utredning (Andersson m.fl. 1990) inte prioriterat stenålderslämningar och därmed behövde kompletteras.

Länsstyrelsen tilldelade uppdraget till Stiftelsen Kulturmiljövård (KM). Projektledare var Reidar Magnusson.

Målsättning och metod

Syftet med utredningen var att identifiera och preliminärt avgränsa eventuella fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar inom fastigheten, innan den tas i anspråk för byggnationer. Länsstyrelsen bedömde att det fanns goda topografiska förutsättningar för dolda fornlämningar på fastigheten.

Resultatet från utredningen ska användas av Länsstyrelsen för den fortsatta tillståndsprovningen och utgöra underlag inför eventuella kommande undersökningssteg.

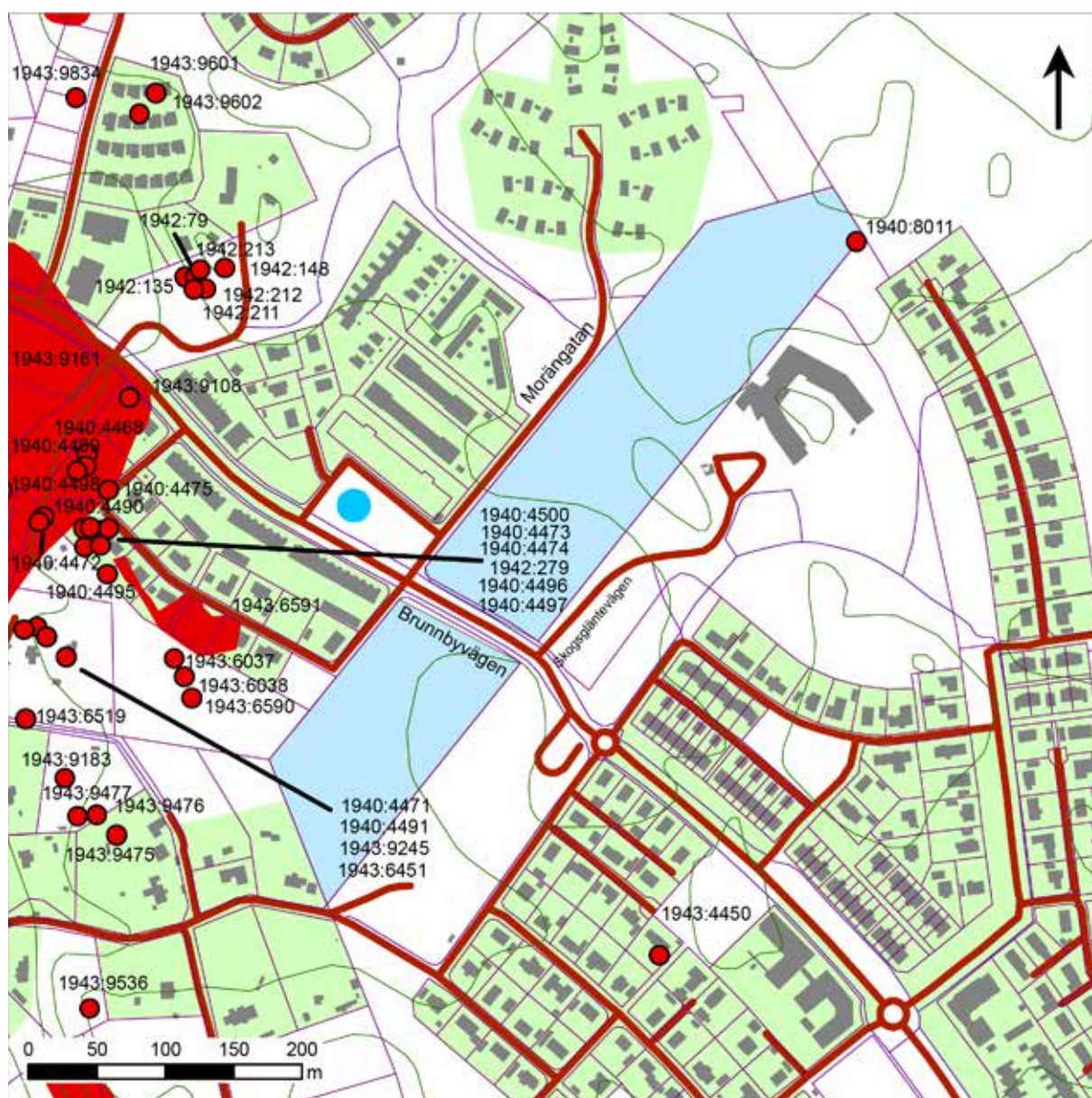
Etapp 1 genomfördes med särskilt fokus på att försöka finna lägen för stenåldersboplatser i enlighet med Länsstyrelsens förfrågningsunderlag.

Etapp 2 genomfördes delvis med handredskap på grund av tillgänglighet, de lägen som kunde nås med grävmaskin utredningsgrävdes med sådan. Provrutor och schakt togs i första hand upp på de bästa positionerna i varje givet boplatsläge. I andra hand placerades de för att täcka in lägets hela utbredning. Schakt som grävdes med maskin rensades med handredskap för att kunna finna anläggningar och fynd.

Topografi och fornlämningsmiljö

Denna del av Uppland består av ett relativt höglänt sprickdalslandskap. Lägre liggande partier är uppodlade medan höjderna oftast är beväxna med skog. Utredningsområdet är täckt av skog enligt både ekonomiska kartan och generalstabskartan. Närområdena i söder, väster och öster är numera bebyggda och utgör olika delar av Alsike tätort.

200 meter väster om utredningsområdet ligger Vråboplatsen (L1943:9161) som är en av de största boplatserna från äldre bronsålder som undersökts i Mälardalen. Här påträffades flera långhus, gropsystem, skärvstensflak och en stor mängd bronsålderskeramik (51 kg). Platsen har även kontinuitet in i förromersk och romersk järnålder, dock i mindre omfattning. Vråboplatsen var belägen 35 meter över havet. I anslutning till denna fanns även flera skålgropsförekomster. (Göthberg m.fl. 1997; Karlenby 1997).

Figur 2. Utredningsområdet markerat med ljusblått, närliggande fornlämnningar och övriga kulturhistoriska lämningar markerade med rött. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:5 000.

Strax sydväst om utredningsområdet ligger två gravfält (L1943:9265 och L1943:9267) på var sitt impediment. De synliga gravarna består av stensättningar, vilket gör att de sannolikt är från den äldre järnåldern.

I området mellan utredningsområdet och Vråboplatsen fanns ett flertal ensamliggande stensättningar som numera är undersökta och borttagna. De uppvisade stor variation i storlek och form. Dessa är alla röda punkter i figur 2, förutom boplatsen (L1943:6519), skålgroparna (L1940:4471, L1940:4491, L1940:4497), flatmarksgraven (L1940:4472), graven markerad med en sten (L1942:279) samt röjningsrösena (L1943:9602, L1943:9834). I området ligger även en fornåker (L1943:6591). Mycket påtagligt är att alla fornlämningar i närområdet, så när som på stensättningen (L1943:4450) ligger i väster eller sydväst.

I utredningsområdets nordöstra hörn finns dess enda kända lämningen, ett femstenarör gränsröse (L1940:8011). Det får dock sägas fortfarande vara i bruk då det markerar den aktuella tomtens gräns.

Utredningsområdet omfattar en yta om 6 hektar som är bevuxen med gles blandskog, men gränsar i alla riktningar utom norr till bebyggd mark. Marken är kuperad och de högsta punkterna ligger på mellan 40 och 50 meter över havet. En väg delar området, den leder mellan olika delarna av Alsike tätort

Genomförande

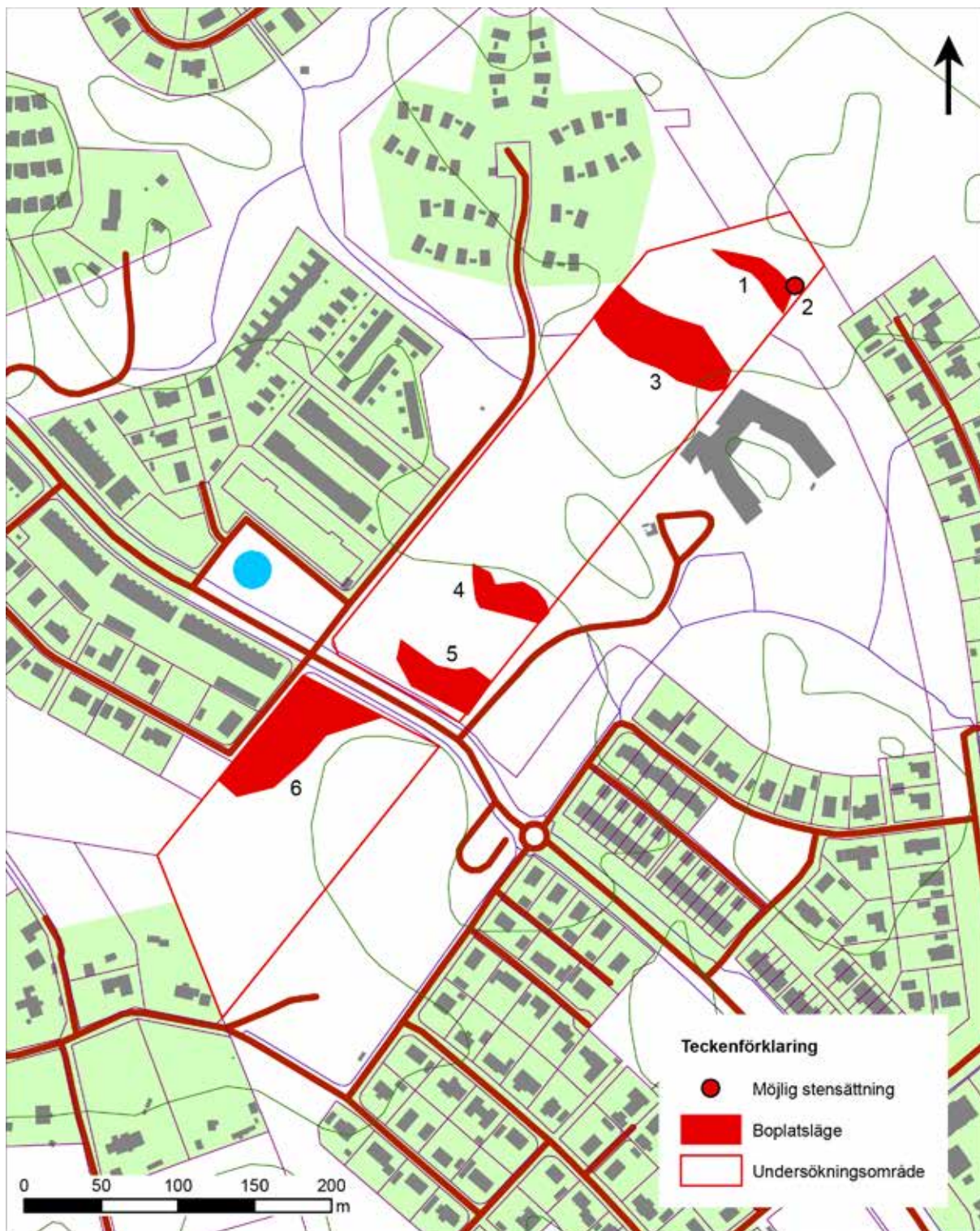
Utredningen inleddes med kart- och arkivstudier samt inläsning gällande den kända fornlämningsbilden. Efter detta vidtog inventering, det vill säga utredningens etapp 1. Särskilt fokus lades vid att försöka identifiera boplatslägen för stenåldersboplatser i enlighet med förfrågningsunderlaget. Potentialen för ensamliggande stensättningar bedömdes dessutom vara stor baserad på närområdets fornlämningsbild. De identifierade lägena från inventeringen kom sedan att utredningsgrävas under utredningens etapp 2. Detta skedde främst med grävmaskin, men även grävning med handredskap genomfördes för objekt 1 på grund av tillgänglighetsskäl. Då grävning skedde med grävmaskin så rensades ytan med handredskap för att identifiera anläggningar och fynd. Grävda schakt fylldes igen och återställdes löpande under undersökning.

Undersökningsresultat

Etapp 1

Vid fältinventeringen kunde det konstateras att terrängen var kuperad med dalar som korsade utredningsområdet i västnordväst till östsydöstlig riktning. I dessa dalar kunde totalt fem boplatslägen identifieras, varav två får anses sammanhängande (objekt 5 och 6) men boplatsläget är korsat av en befintlig väg, därför är det uppdelat på två objekt. Dessa boplatslägen hade det gemensamt att de var plana, relativt stenfria samt bevuxna med gles blandskog. Förutom dessa boplatslägen så påträffades en möjlig flack stensättning (objekt 2) invid boplatsläget objekt 1. Status på samtliga objekt behövde dock fastställas genom grävning av provschakt eller i fallet med stensättningen, rensning.

Gränsröset L1940:8011 var den enda kända lämningen inom undersökningsområdet och utgjorde en markering av en av undersökningsområdets gränser. Benämningen som ett femstenarör stämmer dåligt överens med dess utseende då visarstenar saknas, i övrigt så stämmer dock beskrivningen i Fornreg väl.

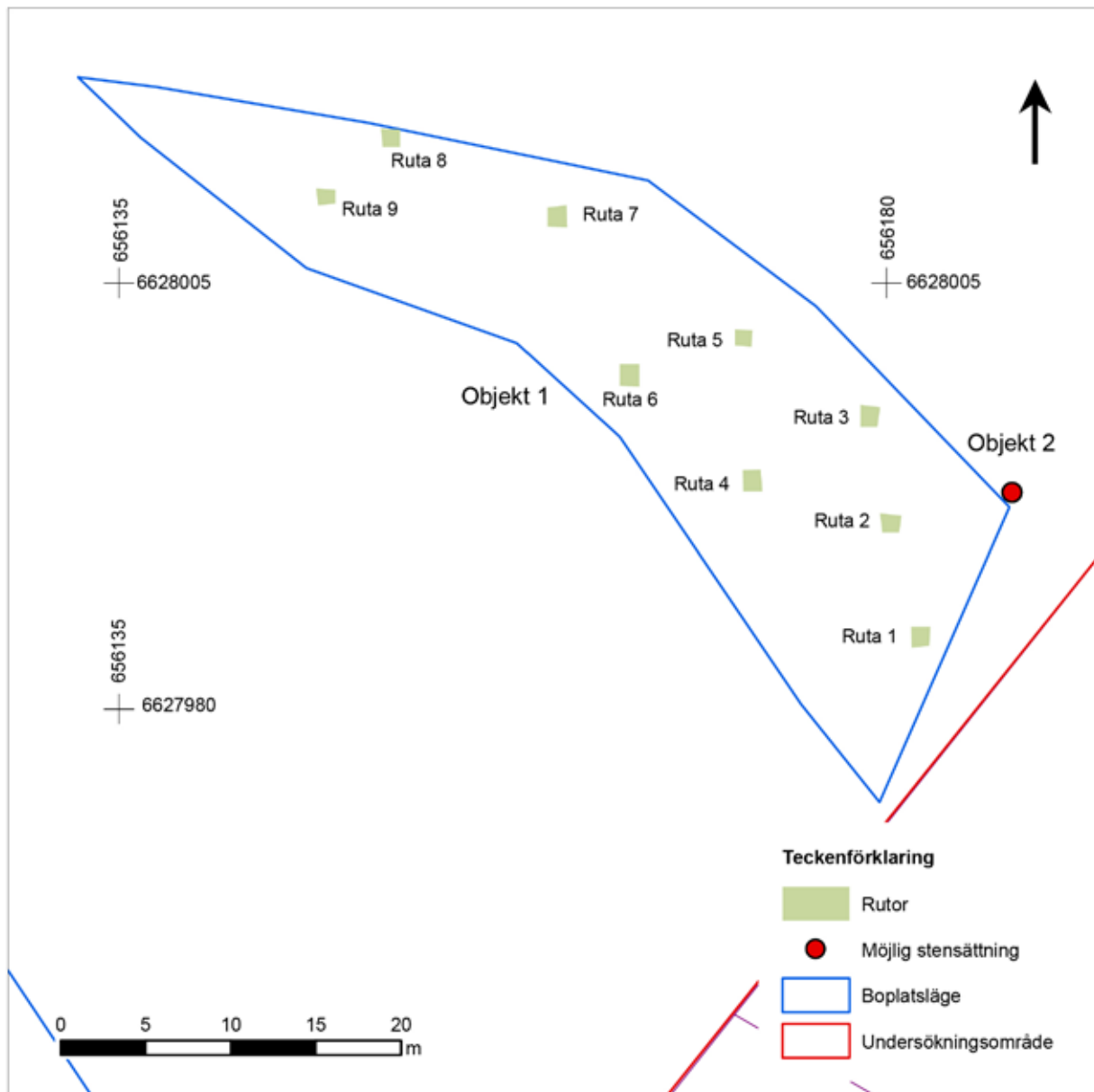
Figur 3. De möjliga objekt som identifierades vid utredningens etapp 1. Utdrag ur Fastighetskartan.
Skala 1:4 000.

Ettapp 2

Då det framkom flera möjliga boplatsslägen samt en möjlig stensättning vid inventeringen så var en ettapp 2 nödvändig för att fastställa status på dessa objekt.

Den vid ettapp 1 påträffade möjliga stensättningen (objekt 2) kom att utgå. Stenmaterialet var homogent och väl samlat med hade ingen tydlig avgränsning, bestod mestadels bara av ett lager och saknade fyllning.

Boplatssläget objekt 1 undersöktes med 9 meterstora provrutor jämt spridda över läget. Det kom att utgå då inget som antydde förhistorisk aktivitet påträffades i dessa rutor.

Figur 4. Provrutornas lägen på objekt 1. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:400.

Boplatslägena, objekt 3–6, undersöktes genom schaktning med grävmaskin. Objekt 3 bedömdes på förhand ha högre potential för fornlämningar och prioriterades. Objekt 5 visade sig vara påverkad av sentida aktivitet mellan de uppväxta träden. Sannolikt i samband med att de närliggande vägarna byggdes. Vid grävning av schakt i dessa fyra objekt framkom inget som antydde förhistorisk aktivitet på dessa lägen.

Totalt så grävdes en yta om cirka 224 m² vilket motsvarar drygt 2% av de definierade lägena. De undersökta ytorna räcker för att bilda sig en uppfattning om lägenas arkeologiska potential då schaktens placering fångade in de topografiskt mest attraktiva delarna av varje boplatsläge.

Figur 5. Schaktens lägen på objekt 3–6. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:2 500.

Figur 6. Objekt 3. Foto från väster.

Tolkning och utvärdering

Utredningen kunde genomföras enligt plan. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades vid utredningen förutom det tidigare registrerade gränsröset.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Ekonomiska kartan 1945, Olunda J133-11I5c64

Generalstabskartan 1867, Uppsala J243-84-1

Litteratur

Andersson, K., Hamilton, J. & Frölund, P. 1990. *Rapport Uppland. Alsike och Knivsta socknar. Planområde Alsike stad*. Arkeologisk utredning 1990. Del 1.

Göthberg, H., Forenius, S. & Karlenby, L. (red.) 1997. *I en liten Vrå av världen*. Arkeologisk undersökning för Alsike stad. RAÄ 16 och 178. Vrå. Knivsta socken. Uppland. Del 2.

Riksantikvarieämbetet UV Uppsala rapport 1997:66.

Karlenby, L. (red.) 1997. *I en liten Vrå av världen*. Arkeologisk undersökning för Alsike stad. RAÄ 16 och 178. Vrå. Knivsta socken. Uppland. Del 1. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala rapport 1997:43.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM18219
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-7232-2018, 2019-01-14
<i>Undersökningsperiod:</i>	Maj-juni 2019
<i>Personal:</i>	Reidar Magnusson (projektledare) Ellinor Sabel Oskar Spjuth Andreas Forsgren
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Uppsala
<i>Kommun:</i>	Knivsta
<i>Socken:</i>	Knivsta
<i>Fastighet:</i>	Vrå 1:64
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Fastighetskarta:</i>	66G 2FN Alsike
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X655775/Y6627620 (UO:s SV hörn)
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar förutom denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs.

Bilaga 1. Objektstabelle

Objekt	Beskrivning	Status efter etapp 2
1	Boplatsläge. Avlång sänka i sträckningen VNV-ÖSÖ, 55×15 m. Stenfri plan yta omgiven av berg i dagen och blockigare områden. Bevuxen med gles blandskog.	Ej fornlämning
2	Möjligstensättning. Flackstensättning, rund 4,5 m i diameter. Synlig som mindre stenar av likartad storlek i ett övrigt stenfritt område. Beläget i en flacksydslutning mot boplatsläge objekt 1.	Ej fornlämning
3	Boplatsläge. Avlång sänka i sträckningen VNV-ÖSÖ, 100×40 m. Stenfri plan yta omgiven av berg i dagen och blockigare områden. I mitten av boplatsläget finns ett fuktigare område. Bevuxen med gles blandskog.	Ej fornlämning
4	Boplatsläge. Sydläge med höjd i NÖ. 60×30 m, plan och relativt stenfri förutom enstaka större block. Fuktigare i öster. Bevuxen med gles blandskog.	Ej fornlämning
5	Boplatsläge. Plant SÖ läge avgränsat av befintliga vägar, 65×25 m. Mestadels stenfritt och bevuxet med gles blandskog.	Ej fornlämning
6	Boplatsläge. Läget är en fortsättning på läge 5 fast på sydsidan av vägen. 95×55 m. Lätt sluttning mot väster, bevuxen med gles blandskog. Siltig jordmån.	Ej fornlämning
7	Gränsröse (L1940:811). Rektangulär, 1,10×0,7 m. 1,23 m hög totalt. I rösets mitt är en rest sten, flat, 0,36 m hög, 0,58 m bred, 0,1 m tjock. Postamentet är rektangulärt, 1,10×0,7 m intill 0,45 m hög, kallmurad av 0,15–0,53 m stora stenar. Röset är täckt delvis av lav/mossa och i (SÖ) kant delvis utrasad på flera ställen. Tidigare beskrivet som ett femstenarör.	Övrig kulturhistorisk lämning

Bilaga 2. Schakttabell

Schakt	Läge	Längd (m)	Djup (m)	Area (m ²)	Beskrivning
1	3	8	0,2	16	0,2 m mylla, sedan stenig silt med inslag av kol och lera.
2	3	10	0,25	25	0,1 m mylla sedan, sand i norr och lerig silt i söder.
3	3	7	0,3	14	0,25 m mylla, sedan sandigt grus med enstaka kol.
4	3	7	0,25	17,5	0,15 m mylla, sedan silt med inslag av kol.
5	3	6	0,15	12	0,05 m mylla, sedan sandig morän med enstaka block.
6	4	9	0,2	22,5	0,1 m mylla, sedan sandig morän i norr övergående i varvig lera i söder.
7	4	7	0,25	14	0,15 m mylla, sedan sandig morän i norr och lera i söder.
8	5	12	0,4	24	0,05 m mylla, sedan lera med inslag av grus och kol i koncentrationer. Marken är omrörd, sannolikt påverkat av vägbygget.
9	6	8	0,4	28	0,15 m mylla, sedan 0,15 m silt med inslag av lera och kol, under det ljus lera.
10	6	7,5	0,2	18,75	0,05 m mylla, sedan sandig morän i öster och lera i väster.
11	6	6	0,2	12	0,05 m mylla, sedan 0,1 m silt sedan lera.
12	6	5,5	0,25	11	0,2 m mylla, sedan lera med stort inslag av grovkornig sand.

Bilaga 3. Provrutor

Nr	Beskrivning
1	1×1 m, 0,15 m djup. 0,1 m mylla och humös silt, sedan silt.
2	1×1 m, 0,15 m djup. 0,1 m mylla och humös silt, sedan sand med inslag av sten.
3	1×1 m, 0,15 m djup. 0,1 m mylla och humös silt, sedan sand med inslag av sten upp till 0,2 m i sida.
4	1×1 m, 0,12 m djup. 0,1 m mylla och humös silt, sedan 0,02 m sotig fet silt med inslag av kol. Undergrund av sand med inslag av stenar. Ligger i hjulspåret av gammal traktorväg.
5	1×1 m, 0,15 m djup. 0,05 m mylla och humös silt, sedan morän.
6	1×1 m, 0,1 m djup. 0,07 m mylla och humös silt. Undergrund av siltig sand med rikligt med småsten. Hela sydöstra delen rikligt med kol och sot under myllan. I hjulspår av en gammal traktorväg.
7	1,2×1,5 m, 0,1 m djup. 0,05 m mylla och humös silt, sedan rikligt med stenar med upp till 0,3 m i sida. Ingen tydlig struktur, bedöms vara naturligt tillkomna.
8	1×1 m, 0,15 m djup. 0,1 m mylla och humös silt, sedan sand med inslag av sten upp till 0,1 m i sida.
9	1×1 m, 0,1 m djup. 0,05 m mylla, sedan 0,05 m humös silt med inslag av sot och kol. Sedan vidtar grusig morän.